

yûbend'e davet edildi, bu ikinci hocalık dönemi dokuz yıl kadar sürdü. 21 Aralık 1949'da Pakistan'a göç edip Bahâvelpûr'daki Câmia-i Abbâsiyye'de şeyhü'l-hadîs olarak görev yaptı; iki yıl sonra da Lahor'daki Câmia-i Eşrefiyye'de hadis hocası ve başmüderriş oldu. Yirmi üç yıl süren bu görevi sırasında 28 Temmuz 1974 tarihinde vefat etti ve Lahor'da defnedildi.

Eserleri. Kandehevî'nin büyüklü küçük-lü 100'e yakın eseri bulunmaktadır. Bunların önemlileri yayımlanmıştır. Diğer eserlerinin büyük bir kısmı Lahor'daki İdâre-i Eşrefü't-tahkik adlı kurumda saklanmaktadır. 1. *Ma'ârifü'l-Kur'ân* (I-VI, Lahor 1963; I-VII, Lahor 1982). 1941-1974 yıllarında Urduca yazılmış Kur'an tefsiridir. Müellifin vefatı sebebiyle Sâffât sûresinin sonuna kadar yazılabilen eser daha sonra oğlu Muhammed Mâlik Kandehevî tarafından tamamlanmıştır. Rivayet tefsiri özelliği taşıyan kitabın en önemli kaynakları İbn Kesîr'in *Tefsîrü'l-Kur'ân*'i'l-'azîm'i, Süyûtî'nin *ed-Dürrü'l-menşûr'u*, Şah Abdülkâdir ed-Dihlevî'nin Kur'an tercümesiyle *Mûdîhu Kur'ân* adlı tefsiri, Senâullah Pânîpetî'nin *Tefsîr-i Mazharî'si* ve Eşref Ali Tehânevî'nin *Be-yânü'l-Kur'ân*'ıdır. 2. *el-Fethû's-semâvî bi-tavzîhi Tefsîri'l-Beyzâvî*. Kâdî Beyzâvî'nin *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-tevîl* adlı tefsirinin Fâtîha'dan Âl-i İmrân'ın ve İsrâ sûresinden Kur'an'ın sonuna kadarki kısmının Arapça şerhidir. İsrâ sûresinden sonraki kısım oldukça muhtasardır. Kandehevî bu çalışmasını hazırlarken daha çok Şeyhzâde hâşîyesinden istifade etmiştir. Müellif yer yer Beyzâvî'nin yorumlarını eleştirmiş, bu arada kelâmî ve tasavvufî konulara ağırlık vermiştir. On bir cüzden oluşan eser henüz basılmamıştır. 3. *Muqaddimetü't-tefsîr*. Kur'an ilimleri ve tefsir usulünün bir özeti olan eserin 237 sayfalık yazma nüshası İdâre-i Eşrefü't-tahkik'te bulunmaktadır. 4. *Ah-kâmü'l-Kur'ân* (Karaçi 1413/1993). Eşref Ali Tehânevî'nin teşvikiyle Zafer Ahmed Tehânevî, Müftî Abdüşşekûr Tirmizî, Müftî Cemîl Ahmed Tehânevî, Müftî Muhammed Şeffî ve Muhammed İdrîs Kandehevî tarafından kaleme alınan eserin Abdüşşekûr Tirmizî ile Cemîl Ahmed Tehânevî'nin yazdığı kısımları İdâre-i Eşrefü't-tahkik'tedir. Kandehevî'nin yazdığı son cilt, Kâf-Nâs arasındaki sûrelerde yer alan ahkâm âyetlerinin tefsirini ihtiva etmekte olup seri içerisinde V. cilt olarak yayımlanmıştır. 5. *et-Ta'likû's-şabîh 'alâ Mişkâtü'l-Meşâbih* (Dımaşk 1354/1935). Kandehevî'nin bölgede büyük kabul gö-

ren *Miškâtü'l-Meşâbih* üzerine 1922-1930 yıllarında Haydarâbâd'da yazdığı beş ciltlik şerhtir. Eserin ilk dört cildini bizzat kendisi Şam'a giderek bastırmıştır. 6. *Tuhtetü'l-kârî bi-hallî müşkilâtü'l-Buhârî*. 1934-1937 yılları arasında kaleme alınan ve on dört cüzden oluşan eserin ilk iki cüzüyle son cüzü neşredilmiştir. 7. *Tuhtetü'l-ihvân bi-şerhi hadîsi Şu'abü'l-îmân*. Beyhakî'nin *Şu'abü'l-îmân* adlı eserinin şerhi olup Câmia-i Eşrefiyye tarafından yayımlanmıştır (Lahor, ts.). 8. *el-Kelâmü'l-mevşûk fi tahkiki enne'l-Kur'ân kelâmulâhi gayru mahtûk* (Lahor, ts. [Mektebe-i Osmâniyye]). Kandehevî, bu eserinde kelâm konularını ele alış tarzında büyük ölçüde Bâkılânî'nin *el-İnşâf*'ından etkilenmiştir. 9. *Siretü'l-Muştafâ*. Urduca yazılan eserin ilk üç cildi 1941, tekmile şeklinde hazırlanan son cildi ise 1966 yılında Diyûbend'de basılmıştır. Daha sonra da üç cilt halinde iki baskısı (Lahor 1977, 1985) ve iki cilt halinde bir baskısı (haz. Muhammed Sa'd Siddîkî, Lahor 1992) yapılmıştır. 10. *Hilâfet-i Râşide* (Urduca, Lahor, ts. [Mektebe-i Osmâniyye]; 2. bs., haz. Muhammed Mi-yân Siddîkî, I-II, Lahor 1992). Şah Veliyyullah Dihlevî'nin *İzâletü'l-hafâ'* adlı eseri esas alınarak hazırlanmıştır. 11. *Miskü'l-hitâm fi hatmi'n-nübüvveti 'alâ seyyidi'l-enâm* (Urduca, Mülân 1371/1952; Lahor 1977; Diyûbend 1986). 12. *Hayât-ı 'İsâ* (Urduca, Lahor 1977). 13. *İlmü'l-kelâm* (Mülân, ts. [Mektebe-i Kerîmiyye]; Lahor, ts. [Mektebe-i Osmâniyye]). 14. *Uşûl-i İslâm* (Urduca, Lahor, ts. [Mektebe-i Osmâniyye]). 16. *Âkâ'id-i İslâm* (Urduca, Lahor, ts. [Mektebe-i Osmâniyye]). 17. *Ahsenü'l-hadîs fi ibtâli't-teşlîs* (Urduca, Lahor, ts. [İlmî Merkez]). 18. *İsbât-ı Şânî-i 'Âlem ve İbtâl-i Dehriyyet ü Mâdde* (Urduca, Lahor, ts. [İlmî Merkez]). 19. *et-Ta'likâtü'l-'Arabîyye 'ale'l-Makâmâtü'l-Harîriyye* (Arapça, Lahor, ts. [Mektebe-i Eşrefiyye]).

Kandehevî hakkında müstakil çalışmalar yapılmıştır. Bunların en kapsamlısı oğlu Muhammed Mi-yân Siddîkî tarafından yazılan eserdir (bk. bibl.). Torunu Muhammed Sa'd Siddîkî de hazırladığı doktora tezinde (bk. bibl.) Kandehevî'nin hayatını, ilmî kişiliğini ve müfessirliğini anlatmıştır. Aynı mahiyetteki diğer bir çalışma, Muhammed Zahîrüddin tarafından *Mevlânâ Muhammed İdrîs Kandehevî ki 'İlmî Hîdmât aor Ahvâl u Âşâr* adıyla gerçekleştirilmiştir (yüksek lisans tezi, 1974, İdâre-i Ulûm-i İslâmiyye, Câmia-i Pencab).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Mi-yân Siddîkî, *Tezkire-i Mevlânâ Muhammed İdrîs Kandehevî*, Lahor 1395/1977, s. 31; Ahmed Han, *Kur'ân-ı Kerîm key Urdu Terâcim*, İslâmâbâd 1987, s. 206-207; Muhammed Tayyib, *Târîh-i Dârü'l-'ulûm-i Diyûbend*, Karaçi, ts. (Dârü'l-işâat), s. 76-77; M. Ekber Şah Buhârî, *Ekâbir-i 'Ulemâ-yı Diyûbend*, Lahor, ts. (İdâre-i İslâmiyât), s. 196-201; a.mlf., *Tahrîk-i Pâkistân aor 'Ulemâ-ey Diyûbend*, Karaçi, ts. (H. M. Sa'id Company), s. 336-361; Füyûzurrahman, *Te'ârûf-i Kur'ân*, Lahor, ts. (Mektebe-i Medeniyye), s. 312-314; Muhammed Sa'd Siddîkî, *İlm-i Tefsîr meyn Mevlânâ Muhammed İdrîs Kandehevî ki Hîdmât* (doktora tezi, 1993), Câmia-i Pencab İdâre-i Ulûm-i İslâmiyye, s. 258-265, 271-287, 342, 352-371, 387-391, 395-607.

ABDÜLHAMİT BİRİŞİK

「KANDEHLEVÎ, Muhammed İlyas

(محمد إلیاس کاندھلوی)

(1885-1944)

Cemâat-i Tebliğ'in kurucusu
Hindistanlı dinî lider.

Bugünkü Utar Pradeş eyaletinin batısında Kandehevî'de tanınmış bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi. 1896'da öğrenim görmek üzere Gengûh'a gidip ağabeyi Muhammed Yahyâ'dan İslâmî ilimlerle ilgili dersler aldı; Abdürrahim Rey-pûrî ve Eşref Ali et-Tehânevî gibi âlim ve sûfilerin meclislerinde bulundu. Reşîd Ahmed Gengûhî'ye intisap ederek özel sohbetlerine devam etti. Gengûhî'nin ölümünden (1905) etkilenen Kandehevî bir süre münzevi hayat yaşadı. Daha sonra Delhi'ye giderek Halil Ahmed Sehârenpûrî'ye intisap etti ve seyrü sülûkünü tamamladı. 1908'de Mahmud Hasan'ın ders halkasına katılmak üzere Diyûbend'e gitti ve ondan *Şahîh-i Buhârî* ile *Sünen-i Tirmizî*'yi okudu. Ayrıca hocasına İngilizler'e karşı cihad edeceğine dair söz verdi. 1910'da Sehârenpûr'daki Mezâhirü'l-ulûm Medresesi'nde ders vermeye başladı. 1914'te Halil Ahmed Sehârenpûrî ile birlikte hacca gitti ve ertesi yıl döndüğünde medresedeki görevine yeniden başladı. İki yıl sonra buradan ayrılıp Delhi'deki Nizâmeddin Türbesi yakınında Bangle Vâli Mescidi Külliyesi'ne yerleşti. Babası Muhammed İsmâil'in 1917'de ölümü üzerine onun bölge halkına yönelik eğitim faaliyetlerini sürdürmek isteyen Kandehevî çok sayıda okul açarak ders verdi, halkın sosyal meseleleriyle ilgilendi.

1925'te ikinci defa çıktığı hac yolculuğu sırasında Mekke ve Medine'de yaklaşık beş ay kalan Kandehevî, memleketine

döndükten sonra kapsamlı ve teşkilâtî bir tebliğ faaliyetine başladı. Tevhid akîdesinin, ibadet ve ahlâk anlayışının öğretilmesi hedeflenen bu çalışmaları sırasında Nûh'ta halka yaptığı bir konuşmada onlara cemaat halinde örgütlenmeleri çağrısında bulundu. Böylece Cemâat-i Tebliğ, Tebliği Cemâat, Tahrîk-i İmân gibi isimlerle anılan bir hareketin kuruluşu gerçekleşti. Kandehevî ve hareketin müntesipleri çeşitli bölgelere düzenli olarak tebliğ gezileri yaptılar.

Kandehevî, 1932 yılında üçüncü defa gerçekleştirdiği hacdan dönüşünde daha azimli ve kararlı olarak faaliyetlerini genişletti. Belirli sayılardan oluşan düzenli grupları tebliğ amacıyla Utar Pradeş'in çeşitli yerlerine gönderdi. Gittikçe güçlenen tebliğ faaliyetlerini ülke dışına yaymak için önde gelen arkadaşlarıyla birlikte 1938'de son defa Hicaz'a gitti ve dünyanın çeşitli bölgelerinden hacca gelen insanlara hareketin misyonunu anlattı; ayrıca yöneticilerle temaslarda bulundu. Hacdan dönünce Bastinizâmeddin ve Mevat başta olmak üzere çeşitli yerlerde tebliğ faaliyetlerini yoğunlaştırdı ve yeni okullar açmayı sürdürdü. 1941'de Nûh'ta düzenlenen Kandehevî'nin konuşmacı olarak iştirak ettiği mitinge 25.000 kişi katıldı.

1940 yılından itibaren Nedvetü'l-ulemâ adlı diğer bir cemaatin mensupları Kandehevî hareketinin çizgisine uygun bir çalışma içine girmiş ve her iki cemaat arasında irtibat kurulmuştu. Bu gelişmelerin sonucunda yapılan bir davet üzerine Kandehevî 1943'te Nedvetü'l-ulemâ'nın merkezlerinden olan Leknev'e gitti ve kendisine büyük ilgi gösteren halka konuşmalar yaptı. Ardından Delhi'ye dönen Kandehevî 13 Temmuz 1944'te vefat etti ve Bangle Vâli Mescidi yakınına defnedildi. Kendisinden sonra Cemâat-i Tebliğ'in başına oğlu Muhammed Yûsuf geçti.

Tasavvufî gelenekten etkilenmiş bir hareket adamı olan Kandehevî'nin temel misyonu ve hedefi sosyal, kültürel ve dinî açılardan problemli gördüğü İslâm ümmetinin sağlıklı temeller üzerinde yeniden gelişmesine katkıda bulunmaktı. Müslümanların içinde bulunduğu durumun ana sebebini İslâmî şuur ve yaşayıştan uzaklaşma olarak gören Kandehevî, İslâmî ilkeleri samimiyetle uygulamadıkça bu durumdan kurtulmanın mümkün olmayacağını savunmakta, başarı ve kurtuluşu ferdî ve içtimâî olmak üzere iki katedride değerlendirmektedir. Ferdî başarı

müslümanın bütün ilâhî emirlere bağlı kalmasıyla mümkündür; toplumsal başarıya gelince bunun için takip edilmesi gereken esaslar da şu şekilde sıralanabilir: Tebliğ ruhunu canlı tutmak, Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu vahye dayalı bilgiyi öğrenmek ve öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, muhtaçlara yardım etmek, ahlâklık ve dindarlıkta samimi olmak.

Müslümanların başarısını yaratıcıyla kuracakları derin irtibatla gören Kandehevî, bu irtibatı merkeze alarak müslümanların mükemmel bir ibadet şuuruna ermelerini arzulamaktadır. Ona göre esasen her müslümanın kalbinde potansiyel bir iman bulunmaktadır. Olumsuz şartların etkisiyle üzeri örtülen bu imanın açığa çıkarılması, aksiyona dönüştürülmesi gerekmektedir. İslâm ancak bu şartla fert ve toplum olarak yaşanır hale gelecektir. Kandehevî bu noktada altı esasa dayanan bir program ve yöntem teklif etmektedir. Ön şartı anlamsız şeyleri terketmek olan bu esaslar şunlardır: Kelime-i şehâdeti gerçek anlamıyla kavramak ve gereğini yerine getirmek, namaza gereken titizliği göstermek, her günün belli vakitlerinde ilimle meşgul olmak, her müslümana sevgi ve saygı göstermek, ihlâslı olmak ve dünyanın bütün bölgelerine tebliğ amaçlı seyahatler yapmak.

Allah'a gönülden bağlılığı ve O'na kulluğu ahlâkî kemale ulaşmanın şartı olarak gören Kandehevî bunu başarılı bir siyasî hayatın da esası gibi düşünmektedir. Şahsî hayatlarında bu şarta uymayanların kamu hayatını ve toplumu buna göre düzenlemeleri mümkün değildir. Kandehevî'nin öncüsü olduğu Cemâat-i Tebliğ'in üyeleri ferdî olarak belirli siyasî görüşleri destekleme ve politik meselelerle ilgilenme hususunda özgür bırakılmakla birlikte kendi içlerinde siyasî tartışmalara girmeleri veya siyasî gayelerle tebliğ çalışmalarına katılmaları yasaklanmıştır (bk. CEMÂAT-I TEBLİĞ).

Kandehevî'nin müstakil bir eseri bulunmamaktadır. Ancak dinî, ahlâkî ve içtimâî konularla Cemâat-i Tebliğ hareketinin yapısına ve faaliyetlerine dair düşüncelerinin yer aldığı çok sayıdaki mektubunu Ebû'l-Hasan en-Nedvî bir araya getirerek *Mekâtib-i Hazret-i Mevlâna Şâh Muhammed İlyâs* adıyla neşretmiştir (Delhi 1952, 1972, 1979). Daha sonra burada yer alan, Nedvî'ye yazdığı otuz dört mektubun beşi Christian W. Troll tarafından bir değerlendirme yazısıyla birlikte İngilizce'ye çevrilerek yayımlanmış-

tır (*Islam in India: Studies and Commentaries* içinde, Delhi 1985, II, 138-176). Ayrıca konuşmaları esnasında Muhammed Manzûr Nu'mânî'nin kaydettiği bazı sözleri *Melfûzât-i Hazret-i Mevlânâ Muhammed İlyâs* adıyla neşredilmiş (Lucknow 1978), bunların bir kısmı Muhammed Âsif Kıdvâî tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir (Abul Hasan Nadwî, *Life and Mission of Maulana Mohammad Ilyas* içinde, 2. bs., Lucknow 1983, s. 153-169). Delhi'de 1944 yılında "Bütün Hindistan Ulemâsı ve Müslüman Siyasî Liderleri" adıyla gerçekleştirilen konferansa Kandehevî'nin sunduğu bir metin *A Call to Muslims* başlığıyla yayımlanmıştır (Lyallpûr 1944).

BİBLİYOGRAFYA :

M. Anwarul Haq, *The Faith Movement of Mawlânâ Muhammad Ilyâs*, London 1972; Abul Hasan Nadwî, *Life and Mission of Maulana Mohammad Ilyas* (trc. Mohammad Asif Kidwâî), Lucknow 1983; C. W. Troll, "Five Letters of Maulana Ilyas (1885-1944), The Founder of the Tablighi Jama'at, Translated, Annotated and Introduced", *Islam in India: Studies and Commentaries* (ed. C. W. Troll), Delhi 1985, II, 138-176; Maulana Wahiduddin Khan, *Tabligh Movement*, New Delhi 1986; M. Gaborieau, "Muhammad Ilyas Kandhalawi", *Dictionnaire biographique des savants et grandes figures du monde musulman périphérique, du XIXe siècle à nos jours* (ed. M. Gaborieau v.d.gr.), Paris 1992, I, 16-17; Mumtaz Ahmad, "Islamic Fundamentalism in South Asia: The Jamaat-i Islami and the Tablighi Jamaat of South Asia", *Fundamentalisms Observed* (ed. M. E. Marty - R. S. Appleby), USA 1994, s. 510-524; a.mlf., "Tablighi Jamâ'at", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), New York 1995, IV, 165-169.

ÖMER MAHİR ALPER

KANDEHLEVÎ, Muhammed Yûsuf

(محمد يوسف كاندهلوی)

(1917-1965)

Cemâat-i Tebliğ liderlerinden,
Hindistanlı âlim.

20 Mart 1917'de Delhi'de doğdu. Hindistan'ın Utar Pradeş eyaletine bağlı Muzaffernagar şehrinin Kandehele kasabasından birçok âlim ve sûfînin yetiştiği bir aileye mensuptur. "Hazratcî" lakabıyla tanınan Kandehevî, ilk eğitimini Cemâat-i Tebliğ'in kurucusu olan babası Muhammed İlyas Kandehevî'den aldı. Delhi'deki Kâşifü'l-ulûm Medresesi'nde ilk öğrenimini tamamladıktan sonra yüksek tahsil için 1932'de Sehârenpûr'daki Mezâhîrû'l-ulûm Medresesi'ne kaydoldu. 1933 yılına kadar burada kaldı. Aynı yıl Delhi-